

Evaluatie van de educatieve minor

Een nieuwe route naar het leraarschap¹

*Ruud van der Aa, Karel Kans & Sylphie Ormskerk**

In 2009 is in Nederland een nieuwe route naar het leraarschap geïntroduceerd die nu op bijna alle Nederlandse universiteiten wordt aangeboden: de educatieve minor. In opdracht van het Nederlandse Ministerie van Onderwijs hebben de onderzoeksbureaus Ecorys and ResearchNed een tweejarige evaluatie uitgevoerd.

In de evaluatie zijn tussen 2010 en 2012 twee metingen verricht waarbij met behulp van meerdere onderzoeksinstrumenten verschillende stakeholders in het onderzoek zijn betrokken. Zo zijn studenten geënuquêteerd over onder meer hun plannen voor en na de minor en zijn scholen bevraagd over de kwaliteit van de stagiairs.

In dit artikel stellen de onderzoekers dat de educatieve minor meer academici voor het leraarschap weet te interesseren. Dit kan bijdragen aan de andere doelen, zoals het creëren van een groter arbeidspotentieel, het aanpakken van het lerarentekort en meer academisch geschoolde leraren. Scholen zijn tevreden over de kennis die de stagiairs van deze nieuwe weg naar het leraarschap meebrengen, waarmee de educatieve minor ook lijkt bij te dragen aan de kwaliteit van het lerarenkorps. Om de nieuwe leraren met een beperkte tweedegraadsbevoegdheid als vakbekwaam docent in te zetten moet de begeleiding van minorstudenten wel meer worden afgestemd op hun sterke en zwakke punten.

Inleiding

In het studiejaar 2009-2010 is op verschillende Nederlandse universiteiten binnen een aantal bacheloropleidingen voor het eerst de educatieve minor aangeboden. Het aantal deelnemers aan de educatieve minor bedroeg 275 in het studiejaar 2009-2010 en 450 in het studiejaar 2011-2012. Studenten die de minor en hun bacheloropleiding met succes afronden, krijgen een beperkte tweedegraadsbevoegdheid¹ om les te geven in het schoolvak dat gerelateerd is aan hun opleiding. Universiteiten zijn vrij in het vormgeven van de educatieve minor.

1 De auteurs bedanken dr. S.J. van der Ploeg (Ecorys) voor zijn commentaar op een eerdere versie van het artikel.

* Drs. R. van der Aa is werkzaam bij Ecorys Nederland BV (voorheen: Nederlands Economisch Instituut (NEI)). ruud.vanderaa@ecorys.com Drs. K.H. Kans is werkzaam bij het expertisecentrum beroepsonderwijs (ecbo). Ten tijde van het uitvoeren van het onderzoek was Karel Kans werkzaam bij Ecorys Nederland BV. Karel.kans@ecbo.nl Drs. S.G. Ormskerk is werkzaam bij Hogeschool INHolland en heeft op freelancebasis aan het onderzoek meegewerkt.

De minimale studielast bedraagt 30 ECTS, waarbij de helft betrekking heeft op de stage, verzorgd door scholen in het voortgezet onderwijs (vo). De andere helft betreft cursorisch onderwijs aan de universiteit op het gebied van vakdidactiek, pedagogiek en onderwijskunde. De minoren worden in een voltijdvariant van een half jaar aangeboden (blokmodel) of in deeltijd verspreid over een of twee studie-jaren (lintmodel).

De aanleiding voor de invoering van de educatieve minor was het toenemende tekort aan leraren en zorgen over de kwaliteit van de leraren. Dit laatste werd mede in verband gebracht met een groeiende uitstroom van eerstegraadsleraren, die onvoldoende werd gecompenseerd door nieuwe instroom van eerstegraadsbevoegden (Commissie Leraren, 2007). De verwachting is dat de dalende trend in het aantal eerstegraadsbevoegden de komende jaren zal doorzetten vanwege hun sterke vertegenwoordiging in de groep die binnenkort met pensioen gaat (Bokdam, Berger, Van Oploo, & Volker, 2011; Onderwijsraad, 2013). Deze ontwikkeling wordt niet gecompenseerd door afgestudeerden van de lerarenopleidingen. Het aantal studenten dat in 2009 voor een universitaire lerarenopleiding koos bedroeg 1290, terwijl in de hbo-lerarenopleiding voor het voortgezet onderwijs 5900 studenten instroomden (OCW, 2010). In datzelfde jaar was het aantal afgestudeerden van deze opleidingen respectievelijk 580 en 4150.

De educatieve minor is tot stand gekomen in nauwe samenwerking tussen het ministerie van OCW, de vereniging van schoolbesturen en scholen in het voortgezet onderwijs (VO-raad) en de vereniging van universiteiten (VSNU). Vooruitlopend op de wettelijke regeling kon in 2009 met de opleiding worden begonnen. In april 2010 is het voorstel voor wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op het hoger onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek (Tweede Kamer, 2009) door zowel de Tweede als de Eerste Kamer aangenomen en aansluitend in de *Staatcourant* gepubliceerd (2010). Bij de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer heeft de staatssecretaris toegezegd dat twee jaar na invoering van de educatieve minor een evaluatie gereed zou zijn (Tweede Kamer, 2009). De centrale vragen daarbij waren: in hoeverre wordt met de educatieve minor een bredere doelgroep voor het leraarschap aangeboord en in hoeverre leidt de educatieve minor tot meer academici voor de klas? De specifieke evaluatievragen zijn weergegeven in tabel 1.

Doel en rationale van de educatieve minor

Het doel van de educatieve minor is om meer universitaire studenten te interesseren voor het leraarsberoep. Door (bachelor)studenten op een vroeg moment in hun studie in contact te brengen met het geven van onderwijs zou hun interesse in het beroep van leraar en een opleiding daarvoor gewekt moeten worden. Wanneer afgestudeerden van de educatieve minor vervolgens kiezen voor een eerstegraadslerarenopleiding, leidt dit tot een groter en hoger opgeleid arbeids-potentieel voor de onderwijssector.

Tabel 1 *Onderwerpen en onderzoeksvragen van de evaluatie*

Onderwerp	Onderzoeksvraag
Nieuwe doelgroepen	Hoe ziet de instroom van de educatieve minor eruit?
Doorstroom na de minor	Welk vervolgtraject kiezen bachelors die de educatieve minor hebben gevolgd (blijven ze in het onderwijs met de beperkte bevoegdheid, kiezen ze voor de universitaire lerarenopleiding of houden ze het onderwijs voor gezien)?
Kwaliteit	Zijn de bachelors met een educatieve minor voldoende toegerust voor het werken in het onderwijs?
Begeleiding studenten en beginnende leraren algemeen vormend onderwijs (avo)	Worden de studenten en beginnende leraren die de educatieve minor hebben gevolgd voldoende begeleid door de opleiding en vo-school?
Verschillen in resultaten tussen universiteiten en vo-scholen	Zijn er verschillen in instroom, doorstroom, kwaliteit en/of begeleiding die voortkomen uit verschillen in achtergrondkenmerken (opleidingsschool, jaar waarin de minor wordt gevolgd, model van de minor, aantal minoren op de stage-school)?

Er bestaat al geruime tijd aandacht voor zowel het verbeteren van de kwaliteit van het lerarenkorps als het aanpakken van het kwantitatieve lerarentekort (zie OCW, 2013a). De Onderwijsraad constateert dat in het beleid de afgelopen jaren het laatste de overhand heeft gehad (Onderwijsraad, 2013). Naast onder andere het versterken van de kwaliteit van het onderwijs aan de lerarenopleidingen, selectie aan de poort, de invoering van een lerarenregister, meer aandacht voor bekwaamheidsonderhoud en meer onderwijskundig leiderschap, is het vergroten van het aantal academisch opgeleide leraren een van de strategieën om de kwaliteit van leraren in Nederland te verbeteren (OCW, 2007). Met de kwaliteitsagenda voor de lerarenopleidingen *Krachtig meesterschap* is hier concreet invulling aan gegeven (OCW, 2008). Hierin wordt de educatieve minor genoemd als een van de alternatieven om het kwalitatieve en kwantitatieve lerarentekort aan te pakken. Andere initiatieven om het aantal academisch geschoolde leraren in het onderwijs te vergroten zijn het traject *Eerst de klas* (gericht op afgestudeerde masterstudenten) en de academische pabo (OCW, 2012).

De belangrijkste overweging voor het ministerie van OCW om meer hoger opgeleide leraren voor de klas te willen is dat zij beter toegerust zouden zijn voor essentiële taken in het onderwijs, onder meer op het gebied van het onderwijsleerproces, het omgaan met verschillen, het uitdagen van de beste leerlingen, het opbrengstgericht werken, het betrekken van de omgeving van de school (vooral ouders) en het tegengaan van pesten (OCW, 2013b). In het verlengde van deze professionele deskundigheid zouden hoger opgeleide leraren bevorderlijk zijn voor de kwaliteit van het onderwijs (OCW, 2011; Onderwijsraad, 2011). Immers, leraren zijn na familieachtergrond de belangrijkste factor die van invloed is op leerprestaties van leerlingen (Hattie, 2003; Jensen & Reichl, 2011). Het Centraal Planbureau (CPB) verwijst in dit kader naar een aantal studies waaruit blijkt dat landen die grote vooruitgang boeken in onderwijsprestaties zich veelal richten op het aantrekken van kwalitatief goede docenten (Van der Steeg, Vermeer, &

Lanser, 2011). Overigens is het geen uitgemaakte zaak wat een goede leraar precies is, en sommigen twijfelen aan de mogelijkheid om daar op feiten gebaseerd inzicht in te krijgen (zie bijvoorbeeld Hanushek 2002, 2011). Volgens Hattie (2009) is hierop een genuanceerd antwoord mogelijk. Volgens hem is de kwaliteit van het onderwijs en daarmee gedeeltelijk ook de kwaliteit de leraar voor een groot deel te ontleden in meetbare factoren die te maken hebben met variaties in instructievormen en leertesten. De vraag die daarmee niet is beantwoord, is welke personen het best geschikt zijn om tot leraar te worden opgeleid. In dit verband zijn er aanwijzingen dat de selectie van betere studenten voor de lerarenopleidingen samenhangt met betere leerprestaties (McKinsey & Company, 2007). Ook Hanushek beweert hieromtrent dat 'there is no substantial evidence that certification, in-service training, master's degrees, or mentoring programs systematically make a difference in whether teachers are in fact effective at driving student achievement' (Hanushek, 2011, p. 44). Deze conclusie wordt gedeeltelijk onderbouwd door recente uitkomsten van de Onderwijsinspectie waaruit blijkt dat er vrijwel geen verschil bestaat tussen de vaardigheidsbeheersing van eerste- en tweedegraadsleraren. Wel bestaan op dit vlak verschillen tussen bevoegde en onbevoegde leraren (Inspectie van het Onderwijs, 2013). Overigens is niet bekend of deze verschillen leiden tot verschillen in leerprestaties bij de leerlingen. Niettemin spreekt de Onderwijsinspectie haar zorgen uit over een daling van de kwaliteit van de instroom in de lerarenopleidingen in de afgelopen jaren: lagere gemiddelde eindexamencijfers van de havo-instroom, meer instroom vanuit het mbo en minder vanuit het vwo en een toename van het aandeel onbevoegde docenten (Inspectie van het Onderwijs, 2013).

Ook in andere landen zijn met alternatieve routes naar het leraarschap ervaringen opgedaan. Uit een verkenning van alternatieve routes naar het leraarschap in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Zweden van Lockhorst, Wijers en Hulsen (2010) komt naar voren dat met name in Zweden met deze routes vergelijkbare doelen als in Nederland worden nagestreefd: academisering van het lerarenkorps en aanpakken van het lerarentekort. De routes die in deze studie worden besproken en die daadwerkelijk tot een onderwijsbevoegdheid leiden, hebben betrekking op de periode na het behalen van een bachelortitel. Routes binnen bacheloropleidingen die leiden tot een lesbevoegdheid komen in de genoemde studie van Lockhorst et al. (2010) niet aan bod.

Design en uitvoering van de evaluatie

De door ons uitgevoerde evaluatie van de educatieve minor (Van der Aa, Bendig-Jacobs, Hogeling, Kans, Ormskerk & Thomassen, 2012) heeft het karakter van een ex-postevaluatie (Algemene Rekenkamer, 2005; De Peuter, De Smedt, Van Dooren, & Bouckaert, 2007). Aangezien het initiatief tot de educatieve minor een bewuste beleidsinterventie is, kan ook worden gesproken van een (beleids)effectevaluatie als onderdeel van een ruimer beleidsproces (De Peuter et al., 2007). De evaluatie was gericht op het in kaart brengen van de (eerste) uitkomsten van de educatieve minor in termen van opleidings- en verwacht beroeps-

rendement. Het opleidingsrendement betreft het aantal educatieve minorstudenten dat de opleiding gediplomeerd afrondt. Het arbeidsmarktrendement betreft het aandeel afgestudeerde minorstudenten dat kiest voor een masteropleiding tot leraar of direct kiest voor een baan als leraar met een beperkte tweedegraadsbevoegdheid. Aanvullend is ook gekeken naar de inhoudelijke en organisatorische vormgeving van de minor, met als voornaamste doel de inrichting van de educatieve minor te kunnen bijsturen en verder te kunnen ontwikkelen.

Het gekozen onderzoeksdesign is overwegend kwalitatief van aard, waarbij gebruik is gemaakt van vragenlijsten onder deelnemende studenten en een vergelijkingsgroep van niet-deelnemende studenten. Beide groepen zijn via een internetenquête bevraagd over hun belangstelling voor het leraarsberoep op twee momenten tijdens hun opleiding, namelijk in het eerste studiejaar van hun bachelor (studiejaar 2010-2011) en in het tweede studiejaar van hun bachelor (2011-2012). De studenten in de educatieve minor zijn benaderd via de universiteiten waar de minor wordt gegeven. De groep niet-deelnemende studenten bestond uit een selectie van studenten uit *Het Studentenpanel*². Uit dit panel zijn studenten benaderd die een opleiding volgen aan een universiteit die de educatieve minor aanbiedt, maar die niet voor de educatieve minor hebben gekozen. De enquêtevragen waren overwegend gesloten. Zowel deelnemers als niet-deelnemende studenten is gevraagd naar motieven om wel of juist niet voor de educatieve minor te kiezen en een inschatting van hun toekomstige studie- en beroepskeuze (wel of niet voor de educatieve master en/of het leraarsberoep). De studenten in de educatieve minor zijn daarnaast bevraagd over hun toerusting voor het leraarschap en over hun begeleiding tijdens de educatieve minor (zowel door de universiteiten als door de scholen in het voortgezet onderwijs). Aan het onderzoek is tijdens de eerste meting deelgenomen door 109 studenten educatieve minor (32,5% respons) en 1856 niet-deelnemers (32% respons). Tijdens de tweede meting ging het om respectievelijk 136 studenten educatieve minor (29% respons) en 525 niet-deelnemende studenten (26% respons).

Naast de enquêtes onder studenten zijn ook onderzoeksactiviteiten uitgevoerd in het scholenveld, zowel bij scholen die praktijkstages aanbieden aan educatieve minorstudenten als zij die dat niet doen. Hiermee is de bekendheid met en waardering voor de minor onder schoolleiders in kaart gebracht. Tevens kon op deze manier aan de deelnemende scholen een kwalitatief oordeel worden gevraagd over de educatieve minorstudenten als toekomstig leraar in vergelijking met leraren die de educatieve master of een tweedegraadslerarenopleiding (hbo) hebben gevolgd. Met vertegenwoordigers van de universiteiten zijn semigestructureerde interviews gehouden over de voor- en nadelen van het blok- of lintmodel als opleidingsmodel; de kwaliteit van de leraren via de educatieve minor; de begeleiding en het inductieprogramma door scholen in het voortgezet onderwijs. Zie voor de instrumenten en de daarmee verkregen respons tabel 2.

Tabel 2 *Onderzoeksinstrumenten en respons metingen 2010-2011 en 2011-2012*

Onderzoeksinstrumenten	Respons 1e meting	Respons 2e meting
Internetenquête studenten educatieve minor	109 (32,5%)	136 (29,0%)
Internetenquête HetStudentenpanel*	1856 (32%)	525 (26%)
Enquête directieleden vo-scholen	180	n.v.t.
Telefonische interviews vo-scholen	10	18
Interviews met universiteiten	6	1 groeps gesprek, 8 deelnemende universiteiten

*Steekproef bestaande uit studenten die de educatieve minor niet volg(d)en. Het betreft niet-eerstejaarsstudenten aan wo-instellingen waar de educatieve minor wordt aangeboden.

Resultaten

We gaan achtereenvolgens in op keuzemotieven voor de instroom in de minor, de doorstroom naar het leraarschap, de kwaliteit van de studenten, de begeleiding van de studenten en de rol van de achtergrondkenmerken van de vo-scholen en de inrichting van de minoren.

Keuzemotieven

Het voornaamste motief voor studenten om voor de educatieve minor te kiezen is om erachter te komen of het werken in het onderwijs en met leerlingen 'iets voor hen is' (55% in 2009-2010, 83 en 85% in de twee jaren daarna). Deze uitkomst werd eerder ook gevonden door Lockhorst en Weijers (2012), die eveneens constateren dat veel studenten de minor volgen ter oriëntatie op het leraarschap. Uit de bevraging van de niet-deelnemende studenten komt naar voren dat vooral de verwachte zware studielast een van de belangrijkste redenen is om *niet* voor de minor te kiezen. Relevant voor het beleid is voorts dat veel studenten die tot de potentiële doelgroep behoren niet op de hoogte zijn van het bestaan van de educatieve minor: slechts de helft van de studenten die geen educatieve of andere minor volgt, weet van het bestaan van de educatieve minor en is ervan op de hoogte of het volgen van de minor in combinatie met hun studie mogelijk is. De relatieve onbekendheid van de minor is in de periode 2009-2011 niet veranderd.

Beroepsrendement

Er zijn via de minor twee wegen naar het leraarschap. Ten eerste kunnen studenten onmiddellijk na afronding van de minor en hun bacheloropleiding als docent starten, op basis van de beperkte tweedegraadsbevoegdheid die zij hiermee verwerven. Daarnaast kunnen zij kiezen voor de educatieve master om daarmee een eerstegraadsbevoegdheid te behalen. De meeste minorstudenten geven aan dat zij van plan zijn na de bachelor verder te studeren. De meest genoemde opties zijn doorstuderen in een vakinhoudelijke master (in beide metingen ongeveer 25% van de studenten) of een educatieve master (26% in beide metingen). De voornaamste redenen om door te studeren via een master zijn de betere carrière-

perspectieven, de inhoudelijke interesse en de wens om les te geven in de hogere leerjaren van het vo (de laatste reden geldt specifiek voor studenten die de educatieve master willen doen).

Belangrijk voor het bepalen van de meerwaarde van de educatieve minor is de groep studenten die voordat ze met de minor begonnen niet voornemens waren het onderwijs in te gaan, maar dit na het afronden van de minor wel willen. In 2011-2012 gaat het om 21 procent van de deelnemers. Tegelijkertijd is er een groep studenten bij wie het omgekeerde proces zich voltrekt, dat wil zeggen: studenten die voor de minor leraar wilden worden, maar die dit na de educatieve minor niet meer willen. Deze groep was in 2012 goed voor 13 procent van de deelnemers. Per saldo zijn er dus meer studenten die onder invloed van de educatieve minor voor het leraarsberoep kiezen (21%) dan studenten die onder invloed van de minor afzien van het leraarsberoep (13%). Ook in 2011 was het aandeel studenten dat leraar wil worden tijdens en na de minor groter dan voorafgaand aan de minor. Van de studenten die aanvankelijk geen leraar wilden worden en na het volgen van de educatieve minor wel, geeft de overgrote meerderheid aan dat dit komt door hun positieve ervaringen met het lesgeven tijdens de minor (in 2011 en in 2012 respectievelijk 82 en 89%). Voor de (kleinere) groep studenten die na het volgen van de educatieve minor afziet van een keuze voor het beroep van leraar, is het vooral de onverwachte zwaarte van het beroep die hierbij een rol speelt.

De meeste studenten die na de educatieve minor daadwerkelijk leraar willen worden (58% van deelnemers in 2012), geven er de voorkeur aan eerst een eerste-graadsbevoegdheid te halen via een educatieve master (34%) of via een dual traject (16%). Slechts een kleine groep studenten kiest ervoor om na de educatieve minor gebruik te maken van hun beperkte tweedegraadsbevoegdheid en direct als docent aan de slag te gaan (8% in 2012). Tabellen 3, 4 en 5 bevatten cijfers over de ontwikkelingen rond plannen van studenten na het volgen van de minor.

Tabel 3 *Toekomstplannen van deelnemers aan de educatieve minor; voorafgaand aan de educatieve minor en tijdens/na deelname aan de educatieve minor (cohort 2010/2011 en 2011/2012)*

	2010-2011		2011-2012	
	Vóór de minor	Op dit moment (juni 2011)	Vóór de minor	Op dit moment (juni 2012)
(Nog) geen plannen	8%	5%	7%	5%
Van plan om door te stromen naar een vakinhoudelijke master	27%	22%	36%	27%
Van plan om na de bachelor, na een vakinhoudelijke master, door te stromen naar de eerstegraadslerarenopleiding	26%	26%	23%	26%
Van plan na de bachelor door te stromen naar geïntegreerde educatieve master	10%	5%	8%	8%

Tabel 3 (Vervolg)

	2010-2011		2011-2012	
	Vóór de minor	Op dit moment (juni 2011)	Vóór de minor	Op dit moment (juni 2012)
Van plan als leraar aan het werk te gaan	6%	5%	9%	8%
Van plan om, naast (master)opleiding, aan het werk te gaan als leraar	14%	20%	8%	13%
Van plan om, naast opleidingstraject tot eerstegraadsdocent, aan het werk te gaan als leraar	3%	10%	2%	3%
Van plan na de bachelor te gaan werken buiten het onderwijs	2%	3%	3%	1%
Andere plannen	6%	6%	4%	8%
Totaal (n)	109	109	136	136

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0.05$).

Tabel 4 *Wijzigingen in de plannen na de bachelor m.b.t. onderwijs van studenten van de educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012*

	2010-2011	2011-2012
Zowel voor als na de educatieve minor van plan om voor het leraarsberoep te kiezen	50%	38%
Voor de educatieve minor van plan om voor het leraarsberoep te kiezen, tijdens/erna niet	8%	13%
Voor de educatieve minor niet van plan om voor het leraarsberoep te kiezen, tijdens/erna wel	16%	21%
Zowel voor als tijdens/na de educatieve minor niet van plan voor het leraarsberoep te kiezen	27%	29%
Totaal (n)	109	136

Tabel 5 *Mate waarin ervaringen tijdens de educatieve minor van invloed zijn geweest op keuze voor het leraarsberoep (cohort 2010/2011 en 2011/2012).*

	2010-2011	2011-2012
Plannen niet gewijzigd	47%	52%
Voor de educatieve minor van plan om voor het leraarsberoep te kiezen, tijdens/erna niet	78%	47%
Voor de educatieve minor niet van plan om voor het leraarsberoep te kiezen, tijdens/erna wel	82%	89%
Totaal (n)	60	80

Bron: Enquête Studenten educatieve minor 2010-2011 en 2011-2012. Verschillen niet significant naar meetjaar ($p < 0.05$).

Kwaliteit van de nieuwe leraren

De geïnterviewde betrokkenen bij universiteiten en vo-scholen zijn (zeer) positief over de educatieve minor als directe weg naar het leraarschap en als opstap naar de eerstegraadslerarenopleiding. Ook de deelnemende studenten zijn (redelijk) tevreden over de minor, en dan vooral over het praktijkdeel. De deelnemende studenten zijn vrijwel allemaal van mening dat de totale bacheloropleiding, inclusief de educatieve minor, een goede voorbereiding is op het lesgeven in de eerste drie leerjaren van havo en vwo en, in mindere mate, in vmbo-tl. Deze uitkomst is vergelijkbaar met die uit eerder verricht onderzoek (Lockhorst & Weijers, 2012).

De universiteiten en vo-scholen zijn overwegend tevreden tot zeer tevreden over de minorstudenten. Vo-scholen vinden de studenten vooral vakinhoudelijk sterker en ondernemender dan de studenten van hbo-lerarenopleidingen. De bevraagde scholen zijn in meerderheid dan ook bereid de stagiairs na afronding van de minor in dienst te nemen, indien de formatie hiervoor de ruimte biedt. De Inspectie van het Onderwijs komt op basis van eigen onderzoek tot een vergelijkbare conclusie over de kwaliteit van academisch opgeleide leraren: zij zijn vakinhoudelijk sterk, kritisch, analytisch ingesteld en gericht op reflectie (Inspectie van het Onderwijs, 2013).

Zoals gezegd zijn er ook kritische geluiden, zoals ook in eerder onderzoek is geconstateerd (Hovius, Van Kessel, & Vergunst, 2010; Lockhorst & Weyers, 2012). Over het algemeen vinden de scholen de minorstudenten na afronding van de minor nog niet bekwaam als startende tweedegraadsdocent. De stagiairs zijn op pedagogisch en didactisch vlak minder sterk dan studenten van de hbo-lerarenopleiding. Studenten zelf erkennen hun tekortkomingen op dit gebied. Wellicht dat daarom het aantal studenten dat met de minor en een bachelor op zak voor het leraarschap kiest klein is: zij voelen zich er blijkbaar nog niet klaar voor. Een ander punt is dat minorstudenten, vergeleken met hbo-studenten, minder betrokken zijn bij het leerproces van de leerlingen, het werk van de leerkrachten en de schoolprocessen in het algemeen. De oorzaak hiervan wordt gelegd bij de korte duur van de stage en de andere verplichtingen van de stagiairs op de universiteit. Lockhorst en Weijers (2012) maken uit leerlingverslag op dat minorstudenten vooral leren door het lesgeven en het functioneren in de praktijk van de klas in het algemeen, maar dat er bij hen minder focus is op activiteiten buiten de klas.

Begeleiding van de studenten

De rol van de vo-scholen in de educatieve minor bestaat uit vakinhoudelijke, pedagogische en didactische begeleiding van de studenten. Doorgaans geven de scholen hieraan op vergelijkbare wijze vorm en inhoud. Op een aantal scholen is de begeleiding over verschillende functies verspreid. De vo-scholen menen dat de begeleiding die ze verzorgen beantwoordt aan de vraag van de minorstudenten. Deze opinie wordt bevestigd door de tevredenheid van studenten over de begeleiding op school.

Uit interviews met scholen en universiteiten blijkt dat de begeleiding van de educatieve minorstudenten inhoudelijk vergelijkbaar is met de begeleiding van hbo- en eerstegraadsstudenten. Wel hebben zij meer begeleiding nodig. Vooral de

relatief korte duur van de minor en de beperkte onderwijservaring van de minorstudenten maakt het noodzakelijk om hun pedagogische en didactische vaardigheden verder te ontwikkelen. Meerdere scholen geven aan dat zij uren tekortkomen om minorstudenten de nodige begeleiding te geven, een uitkomst die ook in eerder onderzoek werd gevonden (Lockhorst & Weijers, 2012). De noodzaak tot extra begeleiding is niet beperkt tot de educatieve minor, maar geldt volgens de scholen ook voor startende leraren die na het volgen van de educatieve minor direct in het onderwijs aan de slag willen. Begeleiding op maat kan bijdragen aan het verbeteren van de genoemde vaardigheden: meer aandacht voor pedagogiek en didactiek en wellicht wat minder voor vakinhoud, omdat de studenten daar al goed op scoren.

Organisatiekenmerken minoren

In het onderzoek is tevens gekeken naar enkele organisatiekenmerken van de educatieve minor. Een kenmerkend verschil tussen de diverse opleidingen die een educatieve minor aanbieden, is het toegepaste stagemodel, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen het blok- en het lintmodel. Van beide varianten noemen scholen en universiteiten zowel voor- als nadelen. Er kunnen op grond van de onderzoeksgegevens geen uitspraken worden gedaan over welk model tot betere resultaten leidt.

Een ander verschil in de vormgeving van de minor heeft te maken met het aantal minorstagiairs op een vo-school. Hierbij is het vooral van belang of studenten in duo's of kleine groepjes stage lopen of als eenling. Het volgen van een stage in twee- of meertallen komt volgens vo-scholen en universiteiten het individuele leerproces ten goede; stagiairs leren niet alleen door te doen, maar ook door elkaar te observeren, onderling te reflecteren en daarmee van elkaar te leren. Daarnaast hebben de universiteiten de indruk dat de begeleiding op opleidingscholen van een betere kwaliteit is dan op niet-opleidingscholen. Deze bewering is door ons niet nader onderzocht vanuit het perspectief van de minorstudenten.

Conclusie

De educatieve minor is een initiatief dat een bijdrage moet leveren aan het oplossen van zowel het kwantitatieve als het kwalitatieve lerarentekort in Nederland. Hoewel over de uiteindelijke instroom van minorstudenten in het leraarsberoep nog weinig bekend is, zijn de eerste resultaten positief. Ten eerste lijkt de minor nieuwe groepen studenten te interesseren voor een carrière in het onderwijs. Behalve studenten die al *voor* de minor een carrière in het onderwijs ambieerden, overweegt na het volgen van de minor ook een aantal studenten dat die ambitie eerder niet had als leraar te gaan werken. De vijver waaruit talentvolle leraren kunnen worden gevonden, wordt daarmee vergroot.

Ten tweede kan de educatieve minor bijdragen aan een betere kwaliteit van het lerarenkorps. Hieraan zijn echter wel voorwaarden verbonden. Hoewel de afnemende scholen tevreden zijn over de kwaliteit van de studenten die in het kader van hun educatieve minor stage hebben gelopen, is tegelijkertijd duidelijk dat zij

nog begeleiding nodig hebben om als docent op niveau te kunnen functioneren. Een meer directe bijdrage van de educatieve minor aan de kwaliteit van het lerarenkorps is te verwachten als afgestudeerden van deze opleiding besluiten een educatieve master te volgen voordat zij in het onderwijs aan de slag gaan, dan wel besluiten deze master te volgen naast een baan in het onderwijs.

Discussie

Het onderzoek levert enkele relevante inzichten voor de theorie en de praktijk van het opleiden van leraren. Bij de invoering van de educatieve minor werden door de Raad van State diverse kanttekeningen geplaatst (Tweede Kamer, 2009, nr. 4). Deze opmerkingen hadden betrekking op de kwaliteit van het onderwijs in de minor en de doorstroom naar een mastergraad. Wat betreft de kwaliteit sprak de Raad de zorg uit dat met de educatieve minor leraren zouden worden afgeleverd die met hun beperkte tweedegraadsbevoegdheid niet van een gelijkwaardig niveau zouden zijn als de leraren die een reguliere (tweedegraads)lerarenopleiding in het hbo hebben gevolgd. In de reactie van de minister wordt hierover opgemerkt dat ook de afgestudeerde leraren van de educatieve minor voldoen aan alle bekwaamheidseisen voor tweedegraadsdocenten, zoals opgenomen in het Besluit bekwaamheidseisen, zij het dat hun bekwaamheid is toegesneden op het geven van onderwijs op de mavo en de eerste drie leerjaren van havo en vwo. Ons onderzoek laat zien dat zowel de studenten als de universiteiten en scholen in het voortgezet onderwijs tevreden zijn over de vakinhoudelijke kwaliteiten van de minorstudenten. Deze zijn op het niveau van een academische bachelor. De indruk van de betrokken scholen in het voortgezet onderwijs is dat de pedagogische en didactische kwaliteiten van de minorstudenten echter van een minder niveau zijn dan die van studenten van de hbo-lerarenopleiding. Ook de minorstudenten zelf erkennen hun tekortkomingen op dit vlak.

De vraag is gerechtvaardigd hoe dit probleem door een andere organisatie van de educatieve minor kan worden aangepakt. Een zorgvuldig inductietraject, zoals afgesproken met de VO-raad, en de ruimte die de nieuwe cao biedt om beginnende leraren minder lesgevend taken te geven, kan het tekort aan pedagogische en didactische bekwaamheid verminderen (Tweede Kamer, 2009, nr. 4). Feit blijft wel dat de oplossing voor dit tekort buiten de opleiding wordt gelegd. Verbeteringen in het inductietraject stellen vanzelfsprekend eisen aan de kwaliteit van de begeleiders in het voortgezet onderwijs.

Overigens laat ons onderzoek zien dat slechts één op de tien afgestudeerde minoren van plan is om met de verworven beperkte onderwijsbevoegdheid aan de slag te gaan als leraar. Alle overige afgestudeerden kiezen ervoor om door te gaan voor hun eerstegraadsbevoegdheid en daarna pas voor de klas te gaan staan. Zowel intrinsieke motivatie voor het leraarsberoep als de wil om tekorten in professionele bekwaamheid weg te werken speelt hierbij een rol. De twijfels die de Raad van State op dit punt uitte, als gevolg van vermeende belemmeringen om door te stromen naar een masterlerarenopleiding, worden in de praktijk slechts gedeeltelijk bewaarheid. Sterker nog, de voorgenomen doorstroom van educatieve

minorstudenten naar een educatieve master wijst erop dat de educatieve minor een strategische schakel kan zijn voor de instroombevordering van meer academici in het leraarsberoep. Het arbeidsmarkteffect van de educatieve minor is dus vooral indirect van aard via de educatieve master en de impuls die ervan uit kan gaan op de toekomstige kwaliteit van leraren.

Noten

- 1 Met een eerstegraadsbevoegdheid kan in het volledige Nederlandse middelbaar onderwijs worden lesgegeven. Met een tweedegraadsbevoegdheid kan in het volledige voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) worden lesgegeven, en in de eerste drie leerjaren van het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Met de beperkte tweedegraadsbevoegdheid kan alleen op het hoogste niveau van het vmbo (de theoretische leerweg) en in de eerste drie jaar van het havo en vwo worden lesgegeven.
- 2 HetStudentenpanel.nl verzamelt gegevens, ervaringen en meningen van Nederlandse studenten over zaken die het onderwijs aangaan. Dit gebeurt uitsluitend voor niet-commerciële doeleinden. Het Studentenpanel is een initiatief van ResearchNed.

Referenties

- Algemene Rekenkamer (2005). *Onderzoek naar doelmatigheid en doeltreffendheid. Handleiding*. Den Haag: Algemene Rekenkamer.
- Bokdam, J., Berger, J., Van Oploo, M., & Volker, G. (2011). *Tussenmeting Convenant Leerkracht 2011*. Zoetermeer: Research voor beleid.
- Commissie Leraren (commissie-Rinnooy Kan) (2007). *Leerkracht! Advies van de Commissie Leraren*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- De Peuter, B., De Smedt, J., Van Dooren, W., & Bouckaert, G. (2007). *Handleiding beleids-evaluatie. Deel 2: monitoring van beleid*. Leuven: Bestuurlijke organisatie Vlaanderen.
- Hanushek, E.A. (2002). Teacher Quality. In L.T. Izumi, & W.M. Evers (Eds.), *Teacher Quality* (pp. 1-12). Stanford University: Hoover Press.
- Hanushek, E.A. (2011). Valuing teachers: How much is a good teacher worth? *Education next*, 11(3), 41-45.
- Hattie, J. (2003). Teachers Make a Difference: What is the research evidence? University of Auckland: Australian Council for Educational Research Annual Conference on: Building Teacher Quality.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning. A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. New York: Routledge.
- Hovius, M., Van Kessel, N., & Vergunst, N. (2010). *Een nieuwe route naar het leraarschap. Evaluatie startjaar educatieve minor*. Nijmegen: ITS.
- Inspectie van het Onderwijs (2013). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2011/2012*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Jensen, B., & Reichl, J. (2011). *Better teacher appraisal and feedback: Improving performance*. Melbourne: Grattan Institute.
- Lockhorst, D., Wijers, S., & Hulsen, M. (2010). *Rapportage literatuurstudie Educatieve Minor*. Utrecht: Oberon.

- Lockhorst, D., & Wijers, S. (2012). *De rol van de school in de educatieve minor*. Utrecht: Oberon.
- McKinsey & Company (2007). *How the World's Best-performing School Systems Come Out on Top*. Geraadpleegd op 1 november 2013, via http://www.mckinsey.com/clientservice/socialsector/resources/pdf/Worlds_School_Systems_Final.pdf
- OCW (2007). *Actieplan Leerkracht van Nederland, Beleidsreactie op het advies van de Commissie Leraren*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- OCW (2008). *Krachtig meesterschap. Kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- OCW (2010). *Nota Werken in het onderwijs 2011*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- OCW (2011). *Nota werken in het onderwijs 2012*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- OCW (2012). *Opleiden van leraren in het beroepsonderwijs*. Kamerbrief 18 december 2012. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- OCW (2013a). *Beleidsdoorlichting Actieplan Leerkracht van Nederland (2007-2011)*. Den Haag. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- OCW (2013b). *Beleidsreactie op advies 'Kiezen voor kwalitatief sterke leraren' van de Onderwijsraad*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Onderwijsraad (2011). *Naar hogere leerprestaties in het voortgezet onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2013). *Kiezen voor kwalitatief sterke leraren (advies)*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Tweede Kamer (2009). *Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek in verband met het uitbreiden van de mogelijkheden om tot leraar te worden benoemd in het voortgezet onderwijs*. Vergaderjaar 2009-2010, 32 270, nr.1-4.
- Van der Aa, R., Bendig-Jacobs, J., Hogeling, L., Kans K., Ormskerk, S., & Thomassen, M. (2012). *Evaluatie educatieve minor*. Rotterdam: Ecorys i.s.m. ResearchNed.
- Van der Steeg, M., Vermeer, N., & Lanser, D. (2011). *Nederlandse onderwijsprestaties in perspectief. CPB Policy brief 2011/05*. Den Haag: Centraal Planbureau.